

Factsheet zwerfjongeren Nederland

januari 2017

De belangrijkste feiten over zwerfjongeren in Nederland op een rij, opgesteld door [Movisie](#) in opdracht van [Stichting Zwerfjongeren Nederland \(SZN\)](#).

Het is moeilijk voor te stellen dat er in Nederland jongeren kampen met dakloosheid. Maar helaas zijn er ook in Nederland jongeren die kampen met dakloosheid en de problemen die dat met zich meebrengt.

Hoe komt het?

Dakloze jongeren hebben in hun jeugd vaak te maken gehad met problemen thuis; een of beide ouders konden niet voor hen zorgen.

Bankhoppers

Zwerfjongeren slapen niet altijd op straat. Vaak begint het met dan weer hier, dan weer daar slapen. Bij familie of vrienden of zelfs bij vreemden. Dat noemen we bankhoppen. Niet zeker zijn van een eigen veilige eigen plek waar er altijd iemand voor je is leidt tot allerlei problemen. Zeker op een leeftijd als jongeren zich nog volop ontwikkelen. Het is moeilijk om je opleiding af te maken, of werk te vinden, keuzes te maken die voor je toekomst belangrijk zijn. Zonder ondersteuning van ouders. Dat missen deze jongeren.

Jeugdzorg

Veel jongeren (60%) die zwerven hebben een verleden in Jeugdzorg. Vaak weten jongeren na hun 18e, als jeugdzorg stopt, de weg naar de juiste hulp niet goed te vinden. Of sluit die hulp niet goed aan bij hun behoefte. Vaak hebben jongeren al een lange weg in de hulpverlening afgelegd. En als die op hun 18e stopt, dan besluiten zij dat ze het verder zelf uit willen zoeken. Ze zijn de bemoeienis moe. Of ze verlangen naar een eigen plek.

1. Definitie en cijfers
2. Leeftijd en geslacht
3. Etniciteit
4. Aard van de problemen
5. Wettelijk kader hulpverlening
6. Welke hulp is nodig?
7. Regierol bij gemeenten
8. Het gemeentelijk beleid
9. Aandachtspunten bij beleid
- 10.

1. Definitie en aantallen dakloze jongeren

De meeste zwerfjongeren zijn thuisloos en niet dakloos. Ze slapen niet letterlijk op straat, maar zwerven heen en weer tussen logeeradressen en slaappleaatsen bij instanties als de crisisopvang.

Er zijn verschillende definities van zwerfjongeren in omloop. Het toenmalige ministerie van Jeugd en Gezin

stelde in 2010 de volgende definitie vast: Onder zwerfjongeren verstaan we: “feitelijk of residentieel daklozen onder de 23 jaar met meervoudige problemen”. Daaronder vallen:

- feitelijk dakloze jongeren;
- residentieel dakloze jongeren in specifieke voorzieningen voor zwerfjongeren;
- residentieel dakloze jongeren in volwassenen voorzieningen (MO).

De laatste telling, in 2010, waarbij bovenstaande definitie is gehanteerd gaf aan: 9.000 zwerfjongeren.

Het CBS stelt het aantal daklozen jaarlijks vast, maar hanteert andere leeftijdscategorieën voor jongeren.

Namelijk van 18 tot 30 jaar. Dak- en thuisloze jongeren hebben door problemen vaak een achterstand

opgelopen in hun ontwikkeling. Daardoor kunnen veel jongeren die dakloos zijn, ook als ze formeel volwassen zijn, nog niet voor zichzelf zorgen. Dat en de jaarlijkse update is voor SZN een reden om de telling van het CBS, met een ruimere leeftijdsrange, als leidend te beschouwen.

12.400

De meest actuele schatting van het aantal zwerfjongeren van het CBS (2016) is: 12.400. Jongeren van 18-30 jaar vormen 41% van het totale aantal daklozen in Nederland.

Jongere daklozen hebben met 59 procent naar verhouding vaker een niet-westerse achtergrond dan de totale groep daklozen (49%). Ook verblijven jongere daklozen vaker in een van de vier grote steden; bijna de helft, tegenover 43% van alle daklozen.

De Federatie Opvang laat in de cijfers over 2015 een daling zien van het aantal jongeren van 18-22 jaar in de daklozenopvang. Het aandeel vrouwen in de leeftijdscategorie vanaf 22 jaar is juist gestegen, evenals het aandeel (eenouder)gezinnen met kinderen tot 17 jaar.

Naast deze groep dakloze jongeren is er een bredere groep thuisloze jongeren, de bankhoppers. Het aantal thuisloze jongeren is niet bekend.

2. Leeftijd en geslacht

De meeste *zwerfjongeren*, zo'n 70%, zijn tussen de 18 en 23 jaar oud. Zwerfjongeren zijn vaker jongens dan meisjes. De schatting van de verhouding jongens/meisjes is 61/39% (Fransen et.al., 2011).

De verhouding tussen jongens en meisjes in de opvang was in 2013 respectievelijk 63% en 37%.

3. Etniciteit

Het percentage zwerfjongeren van allochtone afkomst verschilt nogal per onderzoek; van 35% tot 53%. De verhouding allochtoon/autochtoon varieert ook, maar over het algemeen is de verhouding half-half. In Den Haag was twee derde van de zwerfjongeren allochtoon. (Fransen et.al., 2011).

4. Aard van problematiek

Zwerfjongeren hebben vrijwel allemaal te maken met complexe, meervoudige problematiek. Ten eerste ontbreekt het hen aan passende huisvesting. Uit onderzoek van Jeeninga (2010) kwamen de volgende problemen van zwerfjongeren naar voren:

Inkomensproblemen

- Ruim de helft tot driekwart van de zwerfjongeren heeft schulden. Die schulden variëren van € 40 tot €70.000. Fransen et. al. geeft aan dat driekwart van de jongeren schulden heeft, met een gemiddelde van ongeveer €5.000 (2011).

Problemen met school en/of werk

- Het opleidingsniveau van zwerfjongeren is beduidend lager dan van jongeren in het algemeen.

- Uit verschillende onderzoeken blijkt dat maximaal een op de vijf zwerfjongeren inkomsten uit werk heeft. Tussen de 13 tot 34% heeft een uitkering. Van de zwerfjongeren heeft 14-26% een inkomen uit illegale activiteiten. Ongeveer de helft heeft geen enkel inkomen.

Zorggebruik

- Er is sprake van een oververtegenwoordiging van jongeren die contact hebben of hebben gehad met de Jeugdzorg of de Kinderbescherming (50 tot 60%).
- Bij een kwart tot een derde van de zwerfjongeren is een Ondertoezichtstelling (OTS) uitgesproken.
- Veel zwerfjongeren hebben in het verleden in één of meerdere internaten gezeten, de cijfers lopen uiteen van 34-70%.

Gezondheidsproblemen

- Alcohol en drugs worden door zwerfjongeren vaak gebruikt als een vorm van zelfmedicatie en een manier van overleven. Bij 35 tot 60% van de zwerfjongeren is sprake van drugsmisbruik en/of drugsverslaving. Jongens nemen het merendeel van het middelengebruik voor hun rekening.
- Ruim 40% van de zwerfjongeren heeft ernstige of langdurige psychische problemen: het meest voorkomend zijn ADHD, manisch depressief, borderline en schizofrenie. Daarnaast hebben zij ook klachten van depressieve aard en agressieproblemen.
- Bijna 25% van de zwerfjongeren is zwakbegaafd of heeft een verstandelijke beperking. De laatste jaren wordt een stijging geconstateerd van het aantal zwerfjongeren met psychische en psychiatrische problemen.
- Dak- en thuisloze jongeren hebben aanzienlijke lichamelijke en psychische gezondheidsklachten (Altena, A. e.a., 2014).

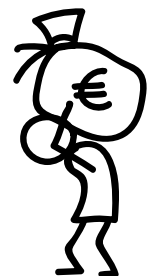
Beperkt sociaal netwerk

- Een aanzienlijk deel komt uit een problematisch gezin en is op vroege leeftijd geconfronteerd met ingrijpende, traumatische gebeurtenissen.
- Bij ongeveer tweederde van de zwerfjongeren zijn de ouders gescheiden.
- In de groep zwerfjongeren zijn jongeren die van huis zijn weggelopen oververtegenwoordigd (40 tot 50%)

Overige problemen

- Veel zwerfjongeren (47 tot 84%) zijn wel eens gearresteerd of in aanraking geweest met politie of justitie. Bij een deel hiervan (35-40%) volgde detentie.

De problemen van zwerfjongeren zijn een combinatie van meer en hogere schulden dan leeftijdsgenoten en (negatieve) ervaringen met Jeugdzorg. Daarnaast is een deel (licht) zwakbegaafd, hebben ze meer psychische aandoeningen en gedragsproblemen. En zijn ze lichamelijk en geestelijk ongezonder dan leeftijdsgenoten. Ze gebruiken vaker (soft)drugs en hebben vaker een instabiele thuissituatie meegemaakt. Hulpverlening werkt alleen als er voor deze problemen een integrale aanpak is.

5. Wettelijk kader hulpverlening

Vanaf 2015 zijn gemeenten geheel verantwoordelijk voor de zorg voor jeugd. Deze verantwoordelijkheid is vastgelegd in de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) en de Jeugdwet. De zorg van jeugdigen onder de 18 jaar valt onder de Jeugdwet. De zorg voor jongeren boven de 18 is geregeld in de Wmo. Het ministerie van VWS financiert de maatschappelijke opvang en het verslavingsbeleid via specifieke uitkeringen en de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo). Met dit geld is het mogelijk om de opvang van en hulpverlening aan zwerfjongeren te bekostigen.

Daarmee kunnen gemeenten doorlopende zorgpaden voor jongeren realiseren. Waarmee jongeren wel formeel van systeem veranderen, maar in de praktijk continuïteit in de zorg krijgen.

6. Welke hulp is nodig?

Dé zwerfjongere bestaat niet. Voor de hulp aan zwerfjongeren is het leveren van hulp op maat essentieel. Omdat de problemen waar zwerfjongeren mee kampen complex zijn, is de hulp dit ook. Zo moet er voor adequaat beleid op diverse terreinen worden samengewerkt. Duidelijkheid over de keten en wijze van communiceren is daarom van belang.

Deskundigen zijn het erover eens dat het zeer onwenselijk is om zwerfjongeren op te vangen in voorzieningen waar ook de doorgewinterde volwassen dak- en thuislozen verblijven. Zij vrezen dat zwerfjongeren anders het leven van en op de straat als 'normaal' gaan zien, in plaats van een tijdelijke periode die ze zo snel mogelijk achter zich moeten laten. Jongeren zelf ervaren deze plekken ook vaak als onveilig.

Bovendien hebben zwerfjongeren voor een deel andere problemen dan volwassenen. Bijvoorbeeld opvoed- en ontwikkelingsproblemen.

Zwerfjongeren leven met stress en armoede: zij moeten letterlijk overleven. Onderzoek maakt duidelijk dat sommige persoonskenmerken belemmeren bij het nemen van verstandige besluiten: een vermijdend karakter en weinig zelfcontrole. Deze karaktereigenschappen leiden bijvoorbeeld tot het maken van schulden (Tiemeijer, 2016). Bij ondersteuning aan zwerfjongeren is kennis daarover belangrijk. Ook is bekend dat mensen onder invloed van stress en armoede korte termijn-beslissingen nemen. Ze kijken niet ver vooruit. Ondersteuners kunnen kennis over deze mechanismen inzetten bij de invulling van de ondersteuning. Zorg voor een vermindering van stress en zo mogelijk het oplossen van armoede en schulden.

Er moet voor zwerfjongeren een brede aanpak van preventie, opvang en herstel zijn, in aparte voorzieningen die aansluiten op hun situatie en behoeften. Naast huisvesting is er ook (praktische) nazorg nodig. Alleen dan kunnen zwerfjongeren opnieuw een plek in de maatschappij krijgen.

Voor een compleet en sluitend aanbod voor zwerfjongeren zijn de volgende zes schakels in de hulpverlening nodig:

1. Preventie: tijdig ingrijpen bij opvoedproblemen en risicoanalyse in de jeugdgezondheidszorg
2. Signalering: zowel door outreachend werk, bemoeizorg en een meldpunt voor netwerkpartners
3. Screening: indicering, diagnostiek en hulpvraagverheldering.
4. Planning, toeleiding en toewijzing
5. Uitvoering hulpaanbod: opvang, crisisopvang en nachtopvang, begeleiding, residentieel en ambuland. Bij dit hulpaanbod is het noodzakelijk om een integraal aanbod te bieden op de leefgebieden wonen, school/werk, inkomen en zorg.
6. Nazorg: de ondersteuning moet geleidelijk aan afgebouwd worden. We kunnen jongeren niet plotseling aan hun lot overlaten als de hulp ten einde loopt of ze een bepaalde leeftijd bereiken.

Sinds 2015 voeren gemeenten de ondersteuning, met uitzondering van maatschappelijke opvang, grotendeels uit. Het merendeel van de benodigde schakels in hulpverlening, in ieder geval punten 1, 2, 4, 5 en 6, vallen daar nu onder.

De screening (punt 3) is sinds 2015 voor deze doelgroep grotendeels de verantwoordelijkheid van gemeenten. Het gaat vaak om Jeugdwet en Wmo gerelateerde vragen. Gemeenten vullen de functie “screening” in de praktijk op hun eigen wijze in. Daarmee is het geen formeel, vaststaand onderdeel van de hulpverlening. Het komt overal op enigerlei wijze aan bod. Het vaststellen van de behoefte aan ondersteuning is altijd nodig.

7. Regierol bij gemeenten

Door het meervoudige karakter van de problematiek van zwerfjongeren en de in de jeugdhulpverlening gehanteerde leeftijdsgrens van 18 jaar, valt het maatschappelijk probleem zwerfjongeren niet onder één wettelijk kader of onder één specifiek beleidsterrein.

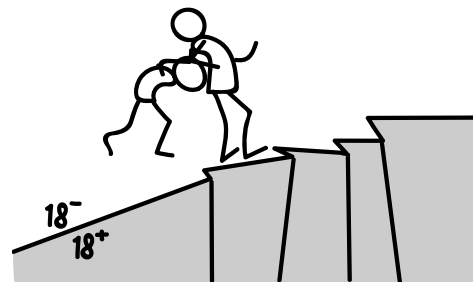
Sinds 2015 is de regierol in één hand: zowel de Jeugdwet, de Wmo als de maatschappelijke opvang vallen onder regie van gemeenten.

Kortom: de aanpak van de problematiek van zwerfjongeren is een taak voor gemeenten. De effectiviteit van gevoerd gemeentelijk beleid valt of staat daarmee met de manier waarop de gemeenten de genoemde schakels in de hulpverleningsketen weten te verbinden.

8. Het gemeentelijk beleid

Gemeenten zijn sinds de stelselwijziging actief bezig met het vorm geven van het gemeentelijk beleid. Dat gebeurt op veel plaatsen in Nederland. Vaak met pilots. Ze werken vanuit het jeugd domein en het volwassenen domein aan het slechten van gescheiden werelden.

Het Nederlands Jeugdinstituut verspreidt ter ondersteuning van gemeenten, oplossingen rondom de doorgaande zorg van 18-plussers. De uitdagingen richten zich op alle leefdoelgebieden die spelen in de overgang van 18-min naar 18-plus: [Inkomen](#); [Leren en werken](#); [Veiligheid](#); [Wonen](#) en [Zorg](#) (NJI, 2016).

9. Aandachtspunten bij beleid

Uit onderzoek blijkt dat goed zwerfjongerenbeleid aan een aantal voorwaarden moet voldoen om de kwaliteit van de ondersteuning te verhogen. Het gaat om de volgende punten:

- Ken de doelgroep, aard en omvang van problematiek;
- Betrek zwerfjongeren zelf;
- Neem zelf de regie;
- Ontwikkel een visie;
- Activeer de betrokken partijen;
- Bepaal met elkaar een lonkend perspectief en maak een stappenplan;
- Maak afspraken over financiering, regie, coördinatie en monitoring.

Het is belangrijk dat de gemeente de bestuurlijke regie in handen neemt. Daarmee maakt zij zichzelf probleemeigenaar. De gemeente kan dan op bestuurlijk niveau met andere partijen samenwerking zoeken.

Bronnen

- Altena, A., Boersma, S. & Wolf, J. (2014). *De gezondheidstoestand van dakloze jongeren. Informatie uit onderzoek.* Nijmegen: RadboudUMC; Impuls – Onderzoekscentrum Maatschappelijke Zorg.
- Brummelhuis & Drouven (2011). [Telling Zwerfjongeren. Aantallen op basis van definitie 2010.](#) Enschede: Bureau HHM.
- <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2016/51/dakloos-vaker-jong-en-niet-westers>
- Euwema, M., Goossens, R. (2013). [ICDI: Children Rough Sleepers: NL Literature Review.](#) Leiden: ICDI.
- Federatie Opvang (2012). [Met kennis kwetsbare mensen kwaliteit bieden. Branchebeeld 2010.](#) Amersfoort: Federatie Opvang.
- Federatie Opvang (2013). *Kengetallen over de cliënten in de maatschappelijke opvang. De cijfers van 2012.* Amersfoort: Federatie Opvang.
- Federatie Opvang (2014). [Factsheet Maatschappelijke Opvang in 2013.](#) Amersfoort: Federatie Opvang.
- Federatie Opvang (2016). Cijfers maatschappelijke opvang 2015
- Franssen, N. & Handel van den, C (2011). [Zwerfjongeren in beeld - Literatuurstudie naar kennisontwikkeling over zwerfjongeren.](#) Amsterdam: DSP – groep BV.
- Jeeninga, W. (2010). [Zwerfjongeren - omvang, kenmerken en zorgbehoeften.](#) Een literatuurstudie in het kader van het project ‘Kennismakelaar’, *Academische Werkplaats Publieke Gezondheid Brabant.* Tilburg: Tranzo, Universiteit van Tilburg.
- NJi (ongedateerd). [Van jeugd naar volwassenheid.](#) Utrecht: Nederlands Jeugd instituut. Geraadpleegd op 21 juli 2016
- Snoek, A., Van der Poel, A. & Van de Mheen, D. (2008). [Ontwikkeling en toetsing van cliëntprofielen ter bevordering van doorstroom in de maatschappelijke opvang.](#) Rotterdam: IVO.
- Tiemeijer W. (2016) [Eigen schuld? Een gedragswetenschappelijk perspectief op problematische schulden.](#) Amsterdam, Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid.
- zwerfjongeren.nl